

Наталя ГЛІНКА

Кохайтесь, **ЧОРНОБРИВІ...**

Т.Денисенко і П.Бенюк у фільмі "Юденкрайз, або Вічне колесо". Режисер В.Домбровський. 1996.

Якщо хтось раптом призабув Шевченкову "Катерину", то цей трагічний сюжет, правда, з пом'якшеною кінцівкою, йому нагадає нова стрічка, що вийшла на Київській кіностудії художніх фільмів імені О.Довженка, "Judenkreis, або Вічне колесо" Василя Домбровського. Є щаслива нагода відновити у своїй пам'яті не тільки безсмертний твір Кобзаря, а й багато інших літературних, біблійних чи фольклорних сюжетів. У фільмі діє чітко визначений хронотоп - Чернівці з 1939-го по 1944 роки. Але це не історія од-

ного міста. Режисером керує потяг до всеохоплення, зведення життя до єдиного міфологічного комплексу. Вічного колеса.

Маленьке буковинське містечко об'єднало різні мови, різні життєві погляди, філософії, стало єдиним організмом, що відштовхує від себе інородні тіла - різноманітні імперські диктатури. З шаленою швидкістю змінюються держави: Австро-Угорщина, Румунія, влада радянська, німецька і знову радянська. Тим часом "Аїда" Верді в усі часи і для всіх народів - вічна, як вічними є музика, Біблія. А ще є Вічний Жид, що вічним халамидником (Лев

Перфілов) ходить зі своїм візком по вулицях міста.

Марічка, буковинська Мадонна і водночас праматір Єва, тягнеться до знання, до нового й незнаного. Вона чиста в своєму потягу до життя, до любові. Її зваблює радянський військовий (москаль чи змії-спокусник у райському садку). Але поруч залишається її вірний Адам - бурсак, хлопчина, який теж шукає правди і справедливості, який разом зі своєю Марією є корінням, є справді уособленням вічного на цій землі, незважаючи ні на буржуїв, ні на

комуністів, які відмінили Бога по всій території СРСР, ні на нацистів, що означили шестикутними зірками груди людей, приречених на смерть, ні на бандерівців, що змушені ховатися по своїх лісах, стати вигнанцями на своїй землі. Щоправда, ці сірі люди з жорсткими поглядами і святою патріотичною ідеєю в серці лише номіналізуються (називаються) у кадрі. Начебто кажуть автори (сценаристи - С.Цалик та В.Домбровський) - подивіться, і таке було в нашій історії. Вони роблять реверанс перед сучасною, дуже болючою проблемою реабілітації воєнків-повстанців. Але чи виправдана ця сюжетна лінія?

Треба зазначити, що режисер неначе боїться висловити свої історично-політичні уподобання, йому хочеться бути різким в акцентах, але він дозволяє собі повторювати лише стопроцентно "правильні" оцінки. Природнішою є позиція одного з епізодичних героїв фільму - невдахи-п'янички, що постійно лає сучасну владу і згадує, як добре було при імператорі, румунах, радах і т.д. Це вже цілком по-нашому: робити з кожного "мертвого" монстра ікону.

Але не так все жахливо під сонцем. Є музика і кохання, є чудова карпатська природа, майстерно показана оператором О.Мазепою. Весь фільм нагадує низку пісень, чи разок рінокольорового намиста, намистини якого різні і за розміром, і за цінністю. Вдалі мізансцени, діалоги (чи, швидше, полілоги) невдало зліплені в єдину масу. Можна захоплюватись чоловічими якостями Олексія Богдановича, але його високе чоло й чесні очі не пасують до ролі Дон Жуана - це не він. Хіба не

Кадр із фільму "Юденкрайз, або Вічне колесо".

Б.Ступка у фільмі "Юденкрайз, або Вічне колесо".
Фото О.Оверченка.

видно було це спочатку? Не зміг режисер (на мою думку, це саме його вина) дати Тамарі Яценко розкрити свій акторський темперамент - роль пані Ліберзон завузька для неї. Помітно, що не вистачає тексту для зовсім не зайвого комедійного сплеску. Як завжди, величний Богдан Ступка. З чого завгодно він створить шедевр. Безмежно віриш цим вологим очам, що немов би вміщують усю тугу богообраного народу. В чому ж секрет стійкого

успіху Ступки-"єврея"? Впевнена, в його великій людяності й у великій акторській майстерності. А, можливо, диригент Ліберзон зрозумів задум "диригента" Домбровського.

Останнім часом режисери вподобали новелістичний жанр, збираючи низку оповідей в одне сюжетною канвою. Власне, такий жанр відомий ще з часів Відродження. Продуктивний він і нині. Складність полягає в тому, щоб за нагромадженням епізодів не загубити сам

фільм. І прийом, коли один і той же актор з'являється в різних іпостасях, навряд чи врятує ситуацію. Необхідне загальне цементуюче начало - ідея, стрижень чи символ. Складніше з останнім, бо тут важко не впасти у банальність. Втім, в одній із вставних новел (про первородний гріх) режисерові вдалося бути оригінальним, замінивши яблуко пізнання на пташку, заховану в мисці. А справа ось у чому: все дозволяється першим людям. Вони купуються, як сир у маслі. Так минає життя в раю. Та є одна заборона - не можна відкривати складені миски. Це дратує невгамовну Єву-Марічку. Вона підмовляє свого чоловіка "хоч одним очком" заглянути у заборонені закриті тарілки. Через свою цікавість вони випускають пташку з імпровізованої клітки і... втрачають рай.

Взагалі, травестійністю, елементами буфонади просякнута вся стрічка. Ці комедійні уподобання були помітні ще в першій роботі режисера - короткометражній стрічці "Сорочка зі стьождою" за твором В.Винниченка, а зараз зазвучали голосно, хоч і не завжди гармонійно. Фільмові більше личить лірична комедійність доброї усмішки юродивого (Тарас Денисенко), ніж авторський потяг до комедії-буфф. Для подібної ексцентрики необхідні, крім бажання, ще й велика майстерність, відчуття міри та смак.

І все-таки, "Judenkreis, або Вічне колесо" вже зайняв місце в культурному житті України. Ця стрічка була єдиним представником професійного українського кіно в конкурсній програмі XXVI Міжнародного кінофестивалю "Молодість". На жаль, серед щасливих переможців не було нашого співвітчизника. Але сама участь у представницькому зібранні в такі скрутні (й не тільки фінансово) часи каже сама за себе.

Світ прощається з минулим, посміхаючись. Можливо, і треба час від часу перетворювати історичний міф на історичний фарс (чи міф історії на її фарс), використовуючи добрий, а головне - розумний гумор.